

omvändningar, som opplevts som traumatiska av många och aldrig bearbejats ordentlig. Sådana präglar den före detta Sovjetunionen. Enligt Oushakine är »politics of despair» en rådande inställning i landet. Sovjetunionens fall var ju för Vladimir Putin, som Kalinina citerar, det förra seklets största geopolitiska katastrof.

Kald krig – varme mennesker. Ny pomorhandel med Sovjet-Russland 1978–2003

Kåre Karlstad

Sandnes: Commentum forlag 2014

247 sider. ISBN 9788282332590

Anmeldt av **Espen Smith-Meyer** [master i moderne russisk historie, espen@smith-meyer.net]

Dette er Kåre Karlstads historie om sin egen handel med Sovjetunionen og Russland, og er med det en beretning om en spennende del av norsk handelshistorie. At det foregikk vellykket norsk handel med Sovjetunionen er ikke viden kjent, og slikt sett bidrar Karlstad med viktig folkeopplysning. Undertittelen viser tilbake til den norsk-russiske pomorhandelen ca. 1700–1917, og parallellen er berettiget: Karlstad bygget etter hvert opp en omfattende handel med vår nabo i øst, i en tid de færreste i Norge tenkte på Sovjetunionen som en partner.

I 1980 etablerte Kåre Karlstad sitt handelsselskap Pomor Nordic Trade A/S (PNT), og kom med det ordentlig i gang med sin handel med Sovjetunionen. Inspirasjonen kom blant annet fra finske handelskompanier som drev byttehandel med sovjeterne. PNT måtte i begynnelsen drive handel via nettopp Finland, fordi den norsk-sovjetiske grenseovergangen i Sør-Varanger var stengt. Grensen ble åpnet i 1983, og Karlstad unnlater ikke å fortelle grundig om sin egen rolle i dette.

Med åpningen av grensen kunne PNTs virksomhet utvides. Den bestod av en form for byttehandel med det sovjetiske utenrikshandelsselskapet Lenfintorg, der sovjeterne først og fremst leverte trevirke fra Sibir til PNT og fikk vestlige handelsvarer tilbake (mat, motorsager etc.). Det ble ikke byttet vare for vare, i stedet opparbeidet man kreditt på den ene eller den andre siden av avtalen. Karlstad skriver at PNT videresolgte delvis foredlet tre-

virke uten profitt, og tjente pengene sine på Sovjetunionens gjenkjøp av vestlige varer, der PNT gav et tilstrekkelig påslag på sin egen innkjøpspris.

For PNT var handelen åpenbart innbringende nok. Selskapet nådde ifølge Karlstad en årlig omsetning på omtrent 200 millioner kroner mot slutten av 1980-tallet. I tillegg etablerte Karlstad sitt eget rederi i 1990 og startet handelsagentur i Murmansk havn fra tidlig 1992. Men for kremmeren Karlstad var åpenbart et stabilt kommuniststyre enklere å forholde seg til enn den kaotiske privatiseringen på 1990-tallet. I hvert fall endte samarbeidet med Lenfintorg i 1994, og med det PNTs handel med Russland. Siste del av boka vier Karlstad til sitt lengstlevende engasjement rettet mot Sovjetunionen og Russland, nemlig aktiviteten på Svalbard og etableringen av en syfabrikk i Barentsburg på 1990-tallet. I 2003 avsluttet Kåre Karlstad sin økonomiske virksomhet rettet mot stormakten i øst.

Tittelen gav meg forhåpninger om en bok spekket med gode historier fra en spennende del av vår nære historie, men jeg ble skuffet. Riktignok begynner boka bra, med en historie om Karlstads førstereis til Murmansk som sjømann på 1950-tallet. Skildringen av Karlstads reise til Sibir er også interessant. Karlstad nevner mange møter med sovjetere og russere, men leseren får føle varmen fra ytterst få av disse. Mest av alt handler boka om bisniss, bisniss og bisniss. Nå skal det sies at Karlstad i sitt forord advarer mot at enkelte av beretningene om kommersielle og byråkratiske utfordringer kan være for detaljerte for enkelte lesere, men at hans «caser» kan være nyttige for studenter i bedriftsøkonomi. Jeg har aldri studert bedriftsøkonomi og kan definitivt si at mange av beretningene i boka både var for detaljerte og rett og slett kjedsommelige. Jeg har også litt vanskelig for å se for meg at økonomistudenter har all verdens nytte av å lese om Karlstads feider med blant annet Norges Råfisklag om levering av reker til oppdrettere, og med banken om salg av Karlstads skip da rederiet gikk konkurs. I disse tilfellene (det finnes flere) forsøker ikke Karlstad engang å se saken fra andre sider enn sin egen. Da blir «casene» hans straks mindre interessante som lærdom.

Karlstad henvender seg i forordet også til alle som er interesserte i norsk-russiske relasjoner. Denne gruppen hører jeg definitivt til. Dessverre er Karlstads beretning for rotete framstilt til at den noen gang blir «spennende som en roman», slik bokomslaget gir løfter om. Boka hopper fram og tilbake i tid, og gir få klare svar på åpenbare spørsmål leseren sitter med. Som: Hvordan utviklet

PNT seg fra den spede begynnelse i 1980 til et selskap med stor omsetning ti år senere? Her kunne det med fordel vært flere detaljer. Og for å finne tidspunktet for avviklingen av selve PNT må man virkelig nærlese boka. I det hele tatt er strukturen uryddig.

En siste gruppe mulige lesere Karlstad nevner er forskere og journalister som kan bruke boka som kildekrift. Med sine lokale kontakter og hyppige reisevirksomhet til Sovjetunionen og etter hvert Russland kunne Karlstads beretning være av stor interesse som beskrivelse av denne brytningstiden i vårt naboland. Det er imidlertid her boka skuffer aller mest. Historien om agentselskapet i Murmansk som omtrent ble ranet fra ham er riktignok både interessant og nærmest humoristisk, og Karlstad formidler på en god måte russiske følelser på Svalbard etter flyulykken der i 1996. Historien om da Karlstad ble bedt om å ta del i privatisering av det russiske gruveselskapet på Svalbard (sa noen selskapssran?) er derimot et eksempel på hvordan boka feiler i beskrivelsen av denne dramatiske perioden. I stedet for å reflektere over hvilken betydning slike overtagelser hadde for Russland, vurderer Karlstad hvor lønnsom operasjonen kunne være. Det samme er tilfellet ved hans beretning om et sagbruk i Sibir, drevet av GULag-fanger, som Karlstad kjøpte trevirke av. Mindre enn én side settes av til refleksjoner rundt kjøp av produkter laget av det som kan ha vært politiske fanger, det er raskt tilbake til «business as usual», med vurdering av om finerplatene de produserte kunne selges i Skandinavia. Karlstad skriver flere steder at han forholdt seg nøytral i sin handel med Sovjetunionen og siden Russland, og ikke tok standpunkt i konfliktene som oppstod. Det står likevel ikke i veien for en refleksjon i dag rundt det han observerte og var delaktig i. Karlstad løfter dessverre for sjeldent blikket fra sin egen virksomhet. Der han så vidt løfter på øyelokket heter det seg at bankkrisen i Russland på 1990-tallet ble skapt av udyktige bankfolk, og støtten til Jeltsins markedsreformer er tilnærmet ubetinget. Slik skriver Karlstad seg ut av enhver reell diskusjon om årsakene til Russlands mange problemer på 90-tallet.

Språket i boka er godt og bildene er fine. Historiske referanser og transkribering og gjengivelse av russisk språk er korrekt utført. Alt i alt er dette en måtelig interessant minnebok over Kåre Karlstads imponerende handel først og fremst med Sovjetunionen, da jernteppet fortsatt delte Europa.